

FORS TILIDA VAQT KONSEPTUAL METAFORASI

Abduraimova Binafsha Ilyos qizi

Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti,

E-mail: abduraimovabinafsha@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7214009>

ARTICLE INFO

Received: 01st October 2022

Accepted: 10th October 2022

Online: 17th October 2022

KEY WORDS

konsept, sukunat, harakat, metafora, vaqt, vaqt konsepti.

ABSTRACT

Hozirgi zamon tilshunosligida konsept tushunchasi muhim va o'rganish talab etiladigan mavzulardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada fors tilida vaqt konsepti bo'yicha eronlik olimlarning fikr mulohazalari o'rganilib, fors tilidagi ba'zi vaqtga oid paremiologik birliklar tadqiq qilinadi.

Eron tilshunoslarining konsept va aynan vaqt konsepti borasidagi fikr mulohazalarini o'rganadigan bo'lsak, bu borada Fteme Raisi, Azita Afrashi, Shahin Ne'matzode va Maryam Mog'adasinning ilmiy farazlari ahamiyatlidir. Vaqt - turli davrlarda qahramon mutafakkirlar tomonidan ko'rib chiqilgan qiziqarli va murakkab mavzulardan biridir. Vaqt - bu shaxsning aqliy, ichki va bog'liq tushunchasi. Vaqt empirik tushuncha emas, balki inson idroklari yig'indisiga asoslangan hayotiy g'oyadir. Jismoniy vaqt diqqat, xotira, qo'zg'alish va hissiy holatlar kabi ko'plab omillarni keltirib chiqardi¹.

Fors tilida so'zlashuvchilarning kundalik nutqida mavjud bo'lganidek, metaforalarni Foroughniya she'riyatida ham uchratish mumkin, masalan, oson narsaning tili, vaqt mumkin, zamon materiya. Rezanejad Ramhormai (1412) fors tilidagi zamonning

metaforik kategoriyasini o'rganib, fors tilida zamon tushunchasini ifodalash uchun predmetga asoslangan va o'rinli metaforalardan foydalaniladi, degan xulosaga keladi.

Afrashiy (1429) fors tilidagi zamon metaforalarining turlarini o'rganib, fors tilida vaqt boshqaruvi o'ringa asoslangan gorizont o'qga ega, shuningdek, fors tilida til ob'yekt, qarama-qarshilik va harakat kategoriyasiga asoslanadi, degan xulosaga kelgan. Tadqiqda fors tilida so'zlashuvchi qo'llarning turli zamon qoidalarini aytishdagi majoziy harakatlari o'rganilib, fors tilida so'zlashuvchi metaforada vaqt orqadan oldinga va aksincha gorizont o'qga ega degan xulosaga keldi.

Jamas B (1425) Muhammad Rizo Shafiei Kadkaniyning "Ovozlar uchun marosim" kitobidagi ritorika va tun o'qish bo'yicha ikkita kitobida zamon, holat va o'zgarish

¹ استعاره‌های مفهومی زمان در زبان فارسی: رویکردی شناختی-پیکره‌ای*

فاطمه رنیزی^{1*}، آزیتا افراشی²، شهین نعمت‌زاده³، مریم مقدسین⁴

tushunchalarini o'rgangan va tushungan. Ushbu kitobda "Vaqt" metaforik tushunchasi makonga aylanadi. Koushki (1422) Nosir Xosrov devonida va Shohnomning so'nggi asarlarida zamonning konseptual metaforasini o'zlashtirgan. Uchinchi birodarlik nomlari xaritasining eng qimmatli nuqtalari: zamon inson, zamon makon, harakat vaqti ob'ekt va zamon ob'ektdir; Shohkoriy va Shamsizoda (1425) Bayhaqiy tarixidagi zamon metaforalarining sifatini tadqiq qilib, zamon turiga ko'ra vaqtni ob'ekt, makon va bu ishda tirik mavjudot deb topdilar.

Afrashining fikrlariga ko'ra dunyoning ishlashi haqidagi asosiy savollardan biri bu biz ko'rmagan yoki sog'inmagan tog'larga eshiklarni qanday ochishimiz yoki vaqt kabi nomoddiy sohalarga qanday eshiklarni ochishimizdir. Kognitiv fanning bu savolga taklif etayotgan yechimi shundan iboratki, vaqt kabi tobe sohalarni bilish tajribali sohalarni bilishga asoslanadi.

Vaqtni kontseptsiyalash uchun turli xil kelib chiqish sohalari mavjud; Biroq, Tehronning umumiy amaliyoti shundaki, vaqtni joyga qarab tushunish mumkin emas. Vaqtni kontseptsiyalashning yana bir usuli - uni o'lchanadigan va sanaladigan ob'ekt sifatida qabul qilishdir. Sukunat va harakat o'rtasidagi qarama-qarshilikka asoslangan "Daryoftehzamon" sahozi Zahmon Eshat tushunchasining yana bir ishorasidir (Afrashaxiy, 1425:

Shu nuqtai nazardan, metafora boshqa sohalarning atamalari va tushunchalari asosida bema'nilikni kontseptsiyalash uchun ishlatiladigan usuldir; B. Odatda metaforada moddiy va ob'ektiv sohalari tushunchalari va atamalari sezgi orqali ko'pincha mavhum bo'lgan boshqa sohani kontseptuallashtirish va tavsiflash uchun ishlatiladi (Likaf, 1224: 919) San'atning

kontseptual sohasidagi sub'ektivlik obyektiv tushunchalar yordamida tashkil etiladi; ya'ni til bizga inson o'z san'atida ob'ektiv tushunchalar asosida mavhum tushunchalarni ifodalashi yoki anglashini ko'rsatadi.

Kontseptual metafora nazariyasidagi eng asosiy masala bu xaritalashdir. Ihanning fikriga ko'ra, kelib chiqish va maqsad sohalari o'rtasida ikkita tashkil etuvchi sohaning kontseptual elementlarini kelib chiqish sohasining tarkibiy elementlari bilan taqqoslaydigan tizimli intellektlar to'plami mavjud. Bu munozaralar ixtisoslashgan tarzda "xaritalash" deb ataladi. Kontseptual metaforalarda maqsad sohasi noaniq domendan mustaqildir. Har bir maqsad domenining elementlarini aniqlash, kelib chiqish domeniga murojaat qilmasdan qiyin. Ma'nolarning kontseptual metaforasi kelib chiqish sohasi va maqsad sohasi o'rtasidagi tizimli xaritalar ma'lum ekanligini anglatadi. Bu ong va ongning ongi san'ati emas va maqsad sohasining har bir elementi ongsiz ravishda Mahshatga mos keladigan zohiriy soha elementi va metaforik tilning ifodalari bilan, kelib chiqishi o'rtasidagi qabul qilingan moslashuv va talqinlar bilan sinxronlashtiriladi. va maqsad.

Tarix davomida va turli madaniyatlarda vaqtni aniqlash uchun turli modellar, jumladan chiziqli modellar, dumaloq modellar va spiral modellar (Ray 2, 1221) ishlatilgan. nometall bir-birini ta'qib qiladi. U narx va pastga yoki B atrofida harakat qildi. Bu modellar bir-biriga qarama-qarshi bo'lib ko'rinsa-da, ularning barchasida vaqt joy asosida kontseptsiyalangan umumiy nuqta bor. Hozirgi sanoat jamiyatlarida mehnatning qiymati unga sarflangan vaqt, sezgi ta'rifi va vaqt bilan juda qimmatli boylikdir. Barcha

madaniyatlarda kundalik faoliyatning ko'pchiligi o'sha paytda moliyaviy jihatdan baholanadi; Masalan, xodimlarning ish haqi haftalik, soatlik, oylik asosida to'lanadi, telefon qo'ng'iroqlari narxi va bank kreditlari bo'yicha foizlar ham vaqtga qarab belgilanadi. Natijada, biz o'z uyimizni shunday his qilamizki, uni saqlash yoki sarflash mumkin, tuman cheklangan yoki investitsiya qilinadi. Xaritalar vaqt, pul, vaqt cheklangan qiymat manbai va vaqt qimmatli bo'lib, ular zamonaviy hayotimizning metaforik tushunchalari va moslashuvlaridir. Quyida konseptual metaforalarga bir nechta misollarni tahlil qilamiz:

Vaqt ob'ektdir. سشش است. - زمان شيء است.

Vaqt shunchalik tez o'tadiki, u suhbatlarga umuman imkon bermaydi. (Al-Ahmad, 1445) Bu gapda narsaning vaqti o'tayotgan deb hisoblanadi.

-Vaqt materiya. زمان ماده اس.

Har holda yetti soat davom etdi, peshin vaqtida ishlash kifoya edi.) Guliston, 1454 (Bu gapda vaqt ustida ishlash kerak bo'lgan substansiya sifatida tushuncha berilgan.

Vaqt - bu yo'l. زمان مسیر است.

Uylanish chog'ida yengil tortdi va tezda: Men uni taloq qildim, dedi. (Guliston, 1495) Bu jumlada nikoh muddati bir yo'lda chizilgan.

Vaqt joy. زمان مکان است.

Bu yerdan ketaylik dedik. Ketskik, lekin bizga vaqtdan chiqishning iloji yo'qdek tuyuldi.) (Hijoziy, 1432). Bu jumlada vaqt ular tark etgan joy sifatida tushuncha berilgan.

Idishning vaqti. زمان ظرف است.

Qanday yaxshi bo'ldi! Tug'ilganning birinchi haftasida iloji bo'lsa, uni nima deb atashni bilmoqchi bo'lgan odamning fikrini bilish.(Jafariy, 1413)Bu jumlada yettita idish shaklida tushuncha berilgan.

Vaqt - bu maza-ta'mdir. زمان مزّه است.

.Nima uchun qamoq vaqtining achchigligini bilmaymiz!(Golshiriy, 1431). Bu jumlada qamoq vaqtining achchiq ta'mi bor.

Bu inson vaqti. زمان انسان است.

Doim tushgacha uxlaydi.(Jafariy, 1413)Ushbu jumlada peshin inson tanasining a'zolaridan biri sifatida tushuniladi.

Vaqt kuchdir. زمان نیرو است.

Kunlar Janetni oladi va tunga aylanmaydi. (Marashi, 1424) Bu jumlada kunlar insonning jonini qudrat bilan oluvchi kuch sifatida tushuniladi.

Vaqt qurilmoqda. زمان بنا است.

Kecha va kunduz tushadi.(Ibrohimiy, 1435)Bu jumlada kechayu kunduz vayron qilinayotgandek bino sifatida qaraladi.

Vaqt - chalkashlik. زمان کلاف است.

Hozir Nadi ikki yoshda. Vaqt bo'lagini ochib, qayta burabbo'lmaydi. (Guliston, 1495) Bu jumlada vaqt ochilib, qayta buralib turuvchi g'altakga o'xshaydi.

Vaqt aylana. زمان دایره است.

Ikki oyoq vaqt iboralarini aylanib yurib charchagan, toliqqan,(Yo'l-yo'riq, 1415)Bu gapda vaqt aylana sifatida ko'riladi.

Maqollar

Har bir sabzavotning o'z vaqti bor هر سبزی از زمان خودش را دارد. Har bir vazifani bajarish kerak bo'lgan vaqt keladi.

Oldinda ko'p kunlar bor, ko'plari ortda. روزهای زیادی در پیش است، بسیاری از آنها عقب هستند. Siz qilgan barcha ishlar allaqachon o'tmishda bo'lib qolgan va siz nimaga vaqt topolmasangiz, hali uzoq yo'l bor.

Kechasi barcha mushuklar kulrang- همه گربه ها در شب خاکستری هستند. Hamma teng bo'ladigan vaqt keladi.

Sudya vaqti keldi. زمان قاضی است. Vaqt o'tishi bilan siz bir xulosaga kelishingiz va nima noto'g'ri qilganingizni tushunishingiz mumkin.

Rang o'z vaqtida gullaydi رنگ به موقع شکوفا می شود. - Har bir rejalashtirilgan biznes o'z kuni

va soatida amalga oshirilishi kerak. Hech narsa o'z-o'zidan sodir bo'lmaydi.

Vaqt ko'rsatadi داد خواهد داد. - زمان همه چیز را یاد خواهد داد. Yillar davomida to'plangan katta tajriba sizga ko'p sirlarni ochib beradi va sizga ko'p narsalarni o'rgatadi.

Vaqt sizga nima qilishni o'rgatadi - زمان همه چیز را یاد خواهد داد.

Vaqt - Ko'p saboq va misollarga ega bo'lgan eng yaxshi o'qituvchi qimmatli tajriba berishi mumkin.

Vaqt va vaqt oltindan qimmatroqdir - زمان Bu dunyoda vaqtdan tashqari hamma narsani sotib olish mumkin, shuning uchun uni juda qadrlash kerak.

Hamma narsaning vaqti bor, hamma narsaning vaqti keladi. هر چیزی زمان دارد.

Kun va tun, kun va tun uzoqda - روز و شب، روز و شب دور.

Yana bir oz kutsangiz, vaqtingiz keladi.

Bir daqiqasiz hali kun emas - بدون یک دقیقه هنوز یک روز نیست. Har bir vaqt qimmatli, hatto bir

daqiqa ham nimanidir o'zgartirishi mumkin.

Bir hafta bir yil ovqatlanadi را یک هفته یک سال را تغذیه می کند. Qisqa vaqt ichida siz hayratda qoladigan yoki uzoq vaqt esda qoladigan ko'p narsalarni qilishingiz mumkin.

Vaqtning orqaga qaytara olmaysiz شما نمی توانید. - زمان را به عقب برگردانید bo'lmaydi va hech qachon takrorlab bo'lmaydi.

Kech uyg'ondim, kecha edi روز دیر بیدار شدم، گذشته بود. Agar biror ishni qilishga shoshilmasangiz, u zoe ketadi.

Ertalab kechqurundan ko'ra donoroq صبح عاقل تر از عصر است. Ba'zan to'g'ri qaror qabul qilish uchun kutish kerak.

Vaqt o'tishi bilan tishlar eskiradi. با گذشت زمان، دندان ها فرسوده می شوند. Vaqt hech narsani ayamaydi, na narsalarni, na odamlarni.

Kechqurun o'ylab ko'ring va ertalab qiling عصرها فکر کنید و صبح انجام دهید. Har doim harakatlaringizni hisobga oling.